

Bilag 1. Kompensationsmuligheder for de forskellige handicapgrupper

Nedenfor er en beskrivelse af de forskellige handicapgrupper, og hvad Københavns Kommune skal være opmærksom på i forhold til at tage højde for de behov, man har med en funktionsnedsættelse. Det er Center for Ligebehandling af Handicappede (CLH), der har produceret materialet. Beskrivelsen er en del af centrets projekt "Handicapmainstreaming", og man kan læse meget mere om kompensationsmuligheder samt metoder til at tage hensyn til handicapgrupperne på hjemmesiden: www.handicapmainstreaming.dk. Her har CLH udgivet en masse materiale i forhold til at sikre mainstreaming på handicapområdet.

I det nedenstående beskrives handicapgrupperne bevægelseshandicap, synshandicap, høre- og talehandicap, astma og allergi, læse- og skrivehandicap, kognitive handicap samt psykisk sygdom.

BEVÆGELSESHANDICAP

Et bevægelseshandicap kan opstå som følge af en sygdom eller ulykke eller som en aldersbetinget tilstand. Nogle mennesker med bevægelseshandicap oplever også smerter, hvilket yderligere nedsætter deres funktionsevne.

Individuel handicapkompensation

Den individuelle handicapkompensation til mennesker med bevægelseshandicap kan bestå i hjælpemidler, der gør hverdagen lettere, f.eks. i hjemmet og på arbejdspladsen, særlig boligindretning og dækning af merudgifter, der er forbundet med den nedsatte funktionsevne. Der kan også tildeles personlig hjælp til praktiske opgaver og personlig pleje, ledsagerordning eller hjælperordning. Kommunen har også ansvaret for at tilbyde genoptræning, beskyttet beskæftigelse, aktivitets- og samværstilbud, revalidering, fleksjob, førtidspension, skånejob m.v.

Mainstreaming

Manglende fysisk tilgængelighed til bygninger, transportmidler, veje og stier er selvsagt et stort problem for mange mennesker med bevægelseshandicap. Men også indretningen af bygninger kan give problemer, f.eks. døre, der er svære at åbne, forkert placering af kontakter og knapper m.m. Det er derfor afgørende, at kommunen skaber bedre tilgængelighed – både til udearealer, i bygninger og til transportmidler.

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed

Kommunen bør bestræbe sig på at skabe fysisk tilgængelighed både ude og inde. I udearealer såsom naturstier, veje, fortove, pladser, parkeringspladser bør der være niveaufri adgang og fast og skridsikker belægning. Der bør ligeledes være handicapparkeringspladser.

Inden døre bør der ligeledes være niveaufri adgang og fast og skridsikker belægning. Er der niveauforskel, bør der være ramper eller elevator. Bygninger bør være forsynet med handicaptollet og brede døre. Inventar i bygningen bør placeres i passende højde, så det kan betjenes fra en kørestol. Døre og knapper bør være lette at betjene. Trapper bør have gelændere.

Byggelovgivningen fastsætter en række krav til tilgængeligheden for handicappede. Men for at opnå reel tilgængelighed bør det tilstræbes, at kommunen anvender de standarder og vejledninger, der i øvrigt eksisterer for tilgængelighed. Det gælder "DS 3028 Tilgængelighed for alle", "DS-Håndbog 105: Udearealer for alle" og Vejdirektoratets: "Færdselsarealer for alle. Håndbog i tilgængelighed".

Læs mere om fysisk tilgængelighed i "DS 3028 Tilgængelighed for alle" på www.sbi.dk, "DS-Håndbog 105: Udearealer for alle" på www.sbi.dk samt i i Vejdirektoratets "Færdselsarealer for alle. Håndbog i tilgængelighed" på www.vd.dk

Information og formidling

Mennesker med nedsat funktionsevne i arme og/eller hænder kan ikke anvende mus i forbindelse med brug af computer. Det er derfor vigtigt, at kommunens hjemmeside er tilgængelig, det indebærer, at den er konstrueret på en måde, der gør det muligt at manøvrere rundt på hjemmesiden uden brug af mus. I stedet bruges tastaturet eller andre former for hjælpemidler.

Deltagelse og inddragelse

Kommunen bør planlægge sociale og kulturelle arrangementer m.v., så de er fysisk tilgængelige, således at mennesker med bevægelseshandicap kan deltage. På samme måde bør politikformuleringsprocesser planlægges således, at de er fysisk tilgængelige for alle.

Social tilgængelighed

Når man kommunikerer ansigt til ansigt med en borger med et bevægelseshandicap, skal man tage hensyn til den enkelte borgers behov. Sidder borgeren f.eks. i kørestol, skal man være opmærksom på at tale direkte og i øjenhøjde med vedkommende.

SYNSHANDICAP

Gruppen af synshandicappede består både af blinde og svagsynede. Svagsynethed eller blindhed kan enten være medfødt eller opstå pludseligt eller gradvist senere i livet. Langt de fleste af de personer, som er blinde eller svagsynede, har erhvervet deres synsnedsættelse som unge eller voksne. Hovedparten er over 65 år.

Mange mennesker med synshandicap benytter hjælpemidler, når de færdes, i form af en førerhund eller en mobilitystok til at orientere sig med. Nogle vil også have en ledsager med. Stigende trafik er årsag til, at personer med synshandicap oplever en øget utryghed, når de færdes i trafikken, fordi der mangler ledelinjer, og mange fodgængerfelter ikke har lydsignaler.

Mennesker med synshandicap oplever også, at der er manglende tilgængelighed til

information, fordi megen information formidles via skrift og på utilgængelige hjemmesider. Mange blinde og svagsynede bruger internettet til at søge information, men støder ofte på problemer med at få teksten læst op.

Mennesker med døvblindhed er omtalt under kategorien mennesker med hørehandicap.

Individuel handicapkompensation

Den individuelle handicapkompensationen til mennesker med synshandicap kan f.eks. bestå i hjælpemidler, der letter hverdagen i hjemmet og på arbejdspladsen, dækning af merudgifter, der er forbundet med synshandicappet, ledsagelse til aktiviteter, hjemmehjælp til praktiske opgaver og personlig pleje.

Mainstreaming

De synsmæssige vanskeligheder kan betyde, at mennesker med synshandicap begrænses i at deltage i aktiviteter og adgangen til informationer på lige fod med andre. Det skyldes, at vores samfund i det hele taget er indrettet efter, at de fleste mennesker kan se og dermed orientere sig i omgivelserne og læse skriftlige informationer. Det er derfor afgørende, at kommunen skaber tilgængelighed til information og de fysiske omgivelser.

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed

Mennesker med synshandicap har behov for en enkel og logisk opbygning af miljøer – både ude, det vil sige på fortove, pladser, stier m.v. og inde i bygninger.

Man kan ved hjælp af materialevariationer skabe følbare og synlige markeringer, f.eks. ledelinjer og opmærksomhedsfelter, der både taktilt og visuelt adskiller sig fra den øvrige belægning. På udearealer gælder det f.eks. ved lyskryds, fortove m.v. Ved lyskryds og fodgængerfelter bør der også være lydsignal. Inde i bygningerne gælder det f.eks. ved trapper og ramper, ved indgangsdøre og elevatorer. Der bør også være håndlister ved trapper og ramper. Skilte og betjeningsknapper bør være tilføjet taktil information. Brug af kontrastfarver og god belysning inden døre øger også tilgængeligheden for svagsynede.

Tilgængelighed til offentlig transport er afgørende for, at mennesker med synshandicap kan bevæge sig rundt og dermed deltage i samfundslivet. Dansk Blindesamfund har udgivet en række hæfter om tilgængelighed for blinde og svagsynede.

Læs mere om tilgængelighed i hæfterne "Tilgængelighed i detaljen" på www.dkblind.dk

Information og formidling

Alt visuelt og skriftligt materiale bør suppleres med elektronisk materiale eller lydfiler. Materialet kan også være tilgængeligt i punktskrift. Tilgængeligheden til information via lydmediet gør det muligt for mennesker, som er blinde eller svagsynede, at søge informationer om kommunen.

Informationer om de kommunale bygningers indretning og deres tilbud bør også være tilgængelige på selve stedet. Nummersystemer i f.eks. borgerservice eller på bibliotekerne bør være designet, så nummeret gengives som lyd/auditivt. Information om og i den offentlige transport bør være tilgængelig via lyd.

Skriftligt materiale, som informerer om steder eller er beregnet til at tage med hjem, bør

være udgivet i tilgængelige formater, såsom punktskrift, elektronisk eller som lydfil. Det er afgørende, at kommunens hjemmeside er designet og testet for tilgængeligheden for handicappede, og at der informeres om kommunens tilbud, f.eks. via en lydavis, lokalradio m.v.

Deltagelse og inddragelse

Mennesker med synshandicap bør kunne deltage i kommunens kulturelle og sociale arrangementer på lige fod med andre. Kommunen bør ligeledes indtænke demokratiske deltagelsesmetoder, således at mennesker med synshandicap kan deltage. F.eks. bør borgermøder, dialogmøder m.v. planlægges fysisk og kommunikativt tilgængeligt også for blinde og svagsynede. Skriftligt materiale bør være tilgængeligt i punktskrift, elektronisk eller som lydfil.

Social tilgængelighed

De ansatte i kommunen, som møder borgerne ansigt til ansigt, bør have viden om god kommunikation med mennesker med synshandicap. F.eks. skal man, når man kommunikerer ansigt til ansigt med en borger med synshandicap, være opmærksom på, om man har personens opmærksomhed og tale direkte til personen.

HØREHANDICAP

Gruppen af hørehandicappede dækker både gruppen af døve, døvblevne og hørehæmmede. Kendetegnende for gruppen er, at de har et kommunikationshandicap.

Døve defineres som mennesker, der er født døve, eller som har mistet hørelsen helt eller delvist i en tidlig alder. Døves første sprog er tegnsprog, og dansk er et fremmedsprog, hvilket betyder, at en stor del af gruppen kan have sproglige problemer med det danske sprog, såvel tale- som skriftsprog. Døve kommunikerer ved hjælp af tegnsprog og mundaflæsning. Tegnsprog er et fuldgældigt sprog med sin egen selvstændige grammatik og opbygning.

Døvblevne er mennesker, der har mistet hørelsen helt eller delvist i en sen alder. Da hørelsen først er mistet, efter at personen har gennemgået en normal sprogudvikling, vil talesproget oftest være bevaret. For at forbedre kommunikationen benytter døvblevne tegnstøttet kommunikation (TSK) og/eller mund-håndsystem (MHS), der letter mundaflæsningen og dermed taleopfattelsen.

Hørehæmmede er mennesker, der har et lille eller moderat høretab og derfor ofte anvender høreapparat. Hørehæmmede er den største og bredeste gruppe af hørehandicappede.

Sprogudviklingen afhænger af graden af høretab og tidspunktet for høretabets indtræden. CI-opererede: Cochlear Implant (CI) er et avanceret høreapparat, som gennem indopererede elektroder og elektriske impulser giver meget svært hørehæmmede og døve mulighed for at opfatte lyd dog uden at opnå en normal hørelse. Man kan ikke på forhånd forudse, hvilket udbytte CI-opererede vil få, men en del af de opererede udvikler en så god hørelse, at den kan bruges til talesproglig udvikling. CI-opererede vil under alle omstændigheder, som andre

hørehandicappede, have særlige behov i forhold til kommunikation.

Endelig kan nævnes mennesker med døvblindhed, som har en kombineret syns- og hørenedsættelse. Døvblindhed medfører varierende behov for, at aktiviteter og hjælpeforanstaltninger tilpasses individuelt.

Individuel handicapkompensation

Handicapkompensation kan f.eks. bestå i støtte til hjælpemidler, herunder til høreapparater og andre hjælpemidler, som kan lette kommunikationen. Kommunen kan dække de merudgifter, der følger af at leve som døv eller hørehæmmet.

Personer med behov for høreapparat kan enten få gratis høreapparat via de offentlige høreklivikker eller modtage offentligt tilskud til at købe et høreapparat via en privat høreapparatforhandler.

Personer med behov for tolkebistand har ret til tolkning i forbindelse med erhverv, uddannelse, sundhedsydelse og retshjælp. De offentlige myndigheder har pligt til at yde vederlagsfri tolkebistand til døvblinde, døve, døvblevne og hørehæmmede, både når myndigheden henvender sig til den hørehandicappede, og når den hørehandicappede henvender sig til myndigheden.

Mennesker med et hørehandicap kan i øvrigt søge om tolkebistand via det sociale tolkeprojekt til aktiviteter, som ikke dækkes af de områder, hvor der allerede er offentlig betalt tolkebistand. For mennesker med døvblindhed kræves særlig tilrettelagt og tilpassede hjælpeforanstaltninger med særlig fokus på kommunikation, adgang til information og nyheder samt orientering i omgivelserne. Kommunerne har ansvaret for at tilbyde kontaktpersoner til personer, som er døvblinde.

Mainstreaming

De kommunikationsmæssige vanskeligheder kan betyde, at mennesker, der har et hørehandicap, begrænses i at deltage i aktiviteter på lige fod med andre. Der kan f.eks. være begrænsninger i forhold til uddannelse, arbejds-, social- og kulturliv. Det skyldes, at den mest almindelige kommunikationsform er den talesproglige, og at vores samfund i det hele taget er indrettet efter, at de fleste mennesker kan høre.

Det er derfor afgørende, at kommunen skaber tilgængelighed for mennesker med hørehandicap og tilbyder tolkning til de personer med hørehandicap, som har behov for det.

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed

Sørg for god og hensigtsmæssig belysning, da god belysning understøtter muligheden for at mundaflæse. Sørg for god akustik, afskærmning af baggrundsstøj og gode visuelle orienteringsmuligheder (f.eks. via skiltning). Lydsignaler bør suppleres med visuelle signaler.

Information og formidling

Sørg for, at der er installeret teleslyngeanlæg og/eller FM-systemer i mødelokaler og undervisningssituationer, hvor lyden opfanges af en mikrofon. Sørg for, at der tilbydes tegnsprogs-, TSK- og/eller skrivetolkning ved offentlige arrangementer og møder, f.eks.

kulturelle arrangementer og borgermøder. Sørg for, at informationer formidles via forskellige medier, så informationer, der gives mundtligt, også gives på skrift eller på anden måde formidles visuelt.

På kommunens hjemmeside vil borgere med hørehandicap ikke kunne høre lydfiler med information eller lyden tilknyttet videoer. Derfor bør indholdet - den information, der præsenteres - i lydfiler og videoer være tilgængelig i en tekstudgave, hvor indholdet er gengivet.

Deltagelse og inddragelse

Sociale og kulturelle arrangementer bør planlægges således, at den fysiske og kommunikative tilgængelighed er i orden. Kommunen bør ligeledes indtænke demokratiske deltagelsesmetoder, således at mennesker med hørehandicap kan deltage. F.eks. bør borgermøder m.v. planlægges, så de også er tilgængelige for mennesker med hørehandicap. Elektroniske borgerpaneler er også en mulighed.

Social tilgængelighed

De ansatte i kommunen, som møder borgerne ansigt til ansigt, bør have viden om god kommunikation med mennesker med hørehandicap og sikre tolke i de situationer, hvor den pågældende borger har brug for det.

ASTMA OG ALLERGI

Astma er en lungesygdom, der giver hoste, åndenød og vejrtrækningsproblemer. Astma kan være arvelig eller skyldes allergi. Hos de fleste er astma kronisk. Astmaanfald kan forebygges ved at undgå de stoffer, der irriterer luftvejene, f.eks. tobaksrøg og parfume eller de stoffer, der er allergifremkaldende. Astma kan behandles med medicin. Allergi er en reaktion på stoffer (allergener), der findes i omgivelserne. Allergener kan f.eks. være husstøvmider, pollen eller kæledyr med pels, som påvirker luftvejene. En anden form for allergi opstår, når kroppen kommer i kontakt med et bestemt stof, også kaldet kontaktallergi. Kontaktallergi kan f.eks. opstå ved kontakt med nikkel, parfume, konserveringsstoffer og planter.

Den vigtigste form for behandling af allergi er at undgå at komme i kontakt med de stoffer, man ikke kan tåle. Visse former for allergi kan også behandles med medicin. En tredje type allergi er knyttet til fødevarer, også kaldet fødevareallergi. Det kan være helt almindelige fødevarer som mælk, nødder, skaldyr, bestemte frugter eller grøntsager, som forårsager den allergiske reaktion. Fødevareallergi kan alene behandles ved at undgå at spise de fødevarer, man er overfølsom over for.

Personer, som har astma eller allergi, kan opleve, at de begrænses i deres muligheder for at deltage i samfundslivet, fordi de reagerer på stoffer i omgivelserne. Det kan være, hvis der er dårlig udluftning i de offentlige bygninger, luften er fyldt med parfume eller allergener fra planter eller dyr. For personer med allergi er det afgørende, at omgivelserne indrettes, så de ikke udsættes for allergifremkaldende stoffer, og at de kan få oplysninger om, hvilke fødevarer der serveres, og hvad de indeholder m.v.

Individuel handicapkompensation

Allergi og astma behandles bedst, ved at man undgår de stoffer, man ikke kan tåle. Nogle former for allergi kan behandles medicinsk. Kommunen kan dække nødvendige merudgifter til personer med astma og allergi. Tilskud kan f.eks. gives til køb af medicin, behandling, indretning af bolig, hjælpemidler, diætkost m.m. som følger af sygdommen.

Mainstreaming

Kommunerne har ansvar for forebyggelse og sundhedsfremme. En del af det sundhedsfremmende arbejde bør fokuseres på at undgå, at borgere og medarbejdere udvikler allergi og astma i de kommunale institutioner som daginstitutioner, skoler, SFO'er, kulturinstitutioner, rådhuset, biblioteker og andre offentlige bygninger, hvor borgerne og de offentligt ansatte færdes.

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed

Sørg for at bygningsmaterialer er allergivenlige. Sørg for effektiv udluftning og god ventilation, at temperaturen ligger mellem 20-24 grader, og at temperaturen er stabil/jævn. Tæpper og allergifremkaldende planter bør undgås. Sørg for grundig, daglig rengøring med uparfumerede og allergitestede rengøringsmidler. Brug håndsæbe uden parfume og undgå duftblokke. Undgå dyr (pelsdyr) indendørs (gør en undtagelse for blinde, der bruger førerhund).

Information og formidling

Sørg for at vælge en trykkeproces i forbindelse med trykning af skriftligt materiale, der ikke fremkalder allergi på grund af lugt eller kontaktallergi ved berøring.

Deltagelse og inddragelse

Det er vigtigt, at sociale og kulturelle arrangementer planlægges, således at der tages hensyn til borgere med astma eller allergi. For fødevareallergikere er det afgørende at kunne få oplyst, hvad maden indeholder, og kunne bestille særlig kost uden de allergifremkaldende stoffer. Når kommunen tilbyder f.eks. skolebørn eller ansatte en frokostordning/kantineordning, bør kommunen stille krav til leverandøren om at tilbyde elever/ansatte med særlige kostbehov de samme muligheder som andre. Børn i daginstitutioner, SFO, klub m.v. bør tilbydes sund kost, og der bør tages individuelle hensyn til børn med fødevareallergi.

Sørg også for at planlægge arrangementer, således at mennesker med astma og allergi kan deltage. F.eks. bør borgermøder, dialogmøder m.v. afholdes steder fri for allergener og med mulighed for at undgå bestemte fødevarer.

Social tilgængelighed

Når man kommunikerer ansigt til ansigt med en borger med astma eller allergi, bør man undgå at bruge parfume, bære pels eller andre allergener.

LÆSE- OG SKRIVEHANDICAP

Et læsehandicap er en sproglig funktionsnedsættelse, som betyder, at man har problemer med at omsætte bogstaver til sproglyde, så de danner ord og mening. Der er flere former for læsehandicap, bl.a. ordblindhed og læsesvaghed. Læsevanskeligheder kan også medføre vanskeligheder med at skrive og stave.

Mennesker med læsevanskeligheder har problemer med at tilegne sig skriftligt informationsmateriale. Flere og flere mennesker oplever problemer med læsning i takt med, at kravene til læsefærdigheder stiger i samfundet. Flere informationer formidles i dag på skrift til borgerne, og borgerne forventes i stigende omfang at gøre brug af selvbetjenings-løsninger på nettet frem for at rette en personlig henvendelse til kommunen.

Borgere, der har dansk som andetsprog, kan ligeledes have læse- og skrivevanskeligheder.

Individuel handicapkompensation

Kommunen har ansvaret for folkeskolelovens bestemmelser om børn, hvis udvikling kræver særlig hensyntagen eller støtte, specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand. Kommunen kan selv tilbyde undervisning til børn og unge med læsevanskeligheder, men kan også henvise til en anden kommune.

Specialundervisningen for voksne forvaltes af kommunerne og - for nogle specialiserede tilbud - af regionerne. Undervisningen foregår på specialskoler, hos oplysningsforbund og private initiativtagere. Undervisningen for ordblinde tilbydes af voksenuddannelsescentrene VUC. Nogle mennesker med læsehandicap anvender it-hjælpemidler, som hjælper brugeren med at få tekster læst op, eller som støtter, når man skal skrive en tekst.

Mainstreaming

Læsehandicap er et handicap, der er blevet mere udpræget som følge af de stigende samfundsmæssige krav til læsefærdigheder. Mennesker, som tidligere ikke havde problemer med at deltage i samfundslivet på trods af læsevanskeligheder, kan i dag opleve at være læsehandicappede på grund af de stigende krav til læsefærdighederne. Det er derfor af afgørende betydning, at kommunen formidler skriftlige informationer via alternative medier. Det er også afgørende, at borgerne kan rette personlig henvendelse til kommunen og få en personlig betjening.

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed til bygninger og omgivelser

Brug en enkel og tydelig skiltning med billeder og symboler, som gør det nemt at orientere sig i og uden for bygninger, på gader og stier. Brug oversigtskort over indretning ved offentlige bygninger. Et oversigtskort kan være stationært, men kan også udarbejdes som et kort, man tager med sig rundt i bygningen.

Information og formidling

Sørg for at tilbyde informationer via forskellige medier: Skriftligt, elektronisk eller via lydfiler. Skriftligt materiale bør være logisk opbygget og skrevet i et enkelt og letforståeligt sprog. Tekster kan understøttes af illustrationer, fotos, tegninger m.v. Skriftligt materiale bør

endvidere tilbydes på lyd, såsom bånd, cd og digitale lydfiler. Vær sikker på, at kommunens hjemmeside og undersider er designet, så de er tilgængelige for handicappede, herunder at teksten kan læses op elektronisk.

Deltagelse og inddragelse

Det er vigtigt, at sociale og kulturelle arrangementer planlægges således, at også borgere med læse- og skrivehandicap kan opnå det fulde udbytte af arrangementet. Vær særligt opmærksom på at gøre informationsmateriale enkelt og letforståeligt.

Sørg ligeledes for at indtænke demokratiske deltagelsesmetoder, således at mennesker med læse- og skrivehandicap kan deltage. Det kan f.eks. være borgermøder, dialogmøder, fokusgruppemøder, idé- eller fremtidsværksteder, som giver mulighed for at formulere sig mundtligt.

Social tilgængelighed

De ansatte i kommunen, som møder borgerne ansigt til ansigt, bør have viden om god kommunikation med mennesker med læse- og skrivevanskeligheder. Det er f.eks. vigtigt at være opmærksom på at formidle information på forskellige måder og via forskellige former for medier, når man kommunikerer ansigt til ansigt med en borger med et læse- og skrivehandicap. Det er ligeledes vigtigt at udvise tålmodighed og være opmærksom på, om den anden forstår informationen.

KOGNITIVE HANDICAP

Et kognitivt handicap kan indebære hukommelses-, koncentrations-, forståelses- og indlæringsvanskeligheder såvel som problemer med at udtrykke sig sprogligt og bearbejde sansemæssige indtryk.

Blandt de persongrupper, som har et kognitivt handicap, vil nogle have medfødte kognitive vanskeligheder, andre pludseligt opståede eller progredierende kognitive handicap. Mennesker med udviklingshæmning, autisme, Aspergers syndrom, ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) indebærer medfødt nedsat kognitiv funktionsevne, ligesom mennesker med spastisk lammelse kan have en medfødt kognitiv funktionsnedsættelse.

Årsagen til psykisk udviklingshæmning eller udviklingsforstyrrelser kan f.eks. være kromosomfejl, skader opstået i fostertilstanden eller under fødslen. At være psykisk udviklingshæmmet betyder, at den personlige udvikling går langsommere, og at man på nogle områder ikke når så langt i sin udvikling som andre. Mennesker med udviklingshandicap har som andre behov for at udvikle sig motorisk, sprogligt og socialt. Autismen, Aspergers syndrom og ADHD er udviklingsforstyrrelser, som bl.a. kan påvirke evnen til at kommunikere socialt og have socialt samspil med andre.

Andre mennesker erhverver en kognitiv funktionsnedsættelse som følge af en hjerneskade. Hjerneskaden kan f.eks. opstå ved en ulykke eller sygdom, og personkredsen omfatter bl.a. afatikere, epileptikere og demente. Mennesker, som lever med en hjerneskade, kan f.eks.

have svært ved at overskue situationer og planlægge hverdagen, eller der kan være hukommelsesproblemer. Der kan også være vanskeligheder med at udtrykke sig (ekspressiv afasi), med at forstå det talte sprog (impressiv afasi), problemer med at læse, skrive og regne eller en tendens til at blive træt meget hurtigt.

Mennesker, som er psykisk udviklingshæmmede eller har en hjerneskade, vil derfor ofte have vanskeligheder i forhold til at forstå, opfatte og fortolke indtryk. Vanskelighederne kan også bestå i problemer med at huske, planlægge og orientere sig såvel som at kommunikere.

Individuel handicapkompensation

Det er kommunens opgave at sikre kompensation til mennesker med kognitive handicap. Mennesker, som har et kognitivt handicap, er ikke nogen homogen gruppe. Deres funktionsniveau spænder fra personer, der har behov for meget personlig assistance, til mennesker, der har et meget lille kompensationsbehov. Kompensationen kan f.eks. bestå i personlig og praktisk hjælp, social- og specialpædagogisk bistand, specialundervisning, ledsagelse, træning, beskyttet beskæftigelse, samværs- og aktivitetstilbud, botilbud m.v.

Nogle mennesker med kognitive handicap anvender tekniske hjælpe-midler, f.eks. pc med talesyntese, der læser tekster fra internettet op. Andre hjælpemidler kan være berøringfølsomme skærme eller systemer og særlige programmer, der visuelt guider brugeren i brug af computeren. Andre hjælpemidler kan f.eks. være navigationsudstyr som GPS, der bistår brugeren i at orientere sig i omgivelserne.

Mainstreaming

Kommunen har et ansvar for at skabe social og holdningsmæssig tilgængelighed, så mennesker med et kognitivt handicap kan deltage i de kommunale aktiviteter og tilbud.

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed

Skab genkendelige omgivelser, der er lette at orientere sig i. Bygninger og udearealer bør indrettes enkelt og logisk. Gør brug af materialeskift og farver, der kan benyttes til orientering. Brug en enkel og tydelig skiltning med billeder og piktogrammer til at lette forståelsen.

Information og formidling

Mennesker med kognitive handicap bør have adgang til informationer på lige vilkår med andre borgere. Sørg derfor for, at skriftlige materialer også udgives i en letlæst version, og at informationer til borgerne formidles via lyd, såsom bånd, cd og digitale lydfiler. Sørg også for, at informationer når ud til mennesker med kognitive handicap, f.eks. på aktivitets- og beskæftigelsessteder og bosteder.

Vær sikker på, at kommunens hjemmeside og undersider er tilgængelige for borgere med kognitive handicap. F.eks. bør hjemmesiden være let læselig, have en konsistent og logisk opbygning samt et enkelt design og navigationsstruktur.

Deltagelse og inddragelse

Kommunen bør igennem en opsøgende strategi sikre, at mennesker med kognitive handicap og deres organisationer inddrages og høres og derved sikres mulighed for at deltage i

kommunale initiativer og tiltag.

Inddragelse bør ske både i forhold til de tiltag og initiativer, som direkte er målrettet gruppen af kognitivt handicappede, men også mere generelt, bør mennesker med et kognitivt handicap inddrages på lige vilkår med andre. Her kan det være relevant, at kommunen udvikler metoder for inddragelse, som imødekommer gruppens behov. For eksempel kan en ledsager eller støtteperson støtte mennesker med kognitive handicap i at deltage i forskellige aktiviteter.

Kommunen bør ligeledes sikre sig, at borgere med kognitive handicap så vidt muligt kan deltage i kommunens sociale og kulturelle arrangementer.

Social tilgængelighed

Kommunen kan informere om kognitivt handicap og herigennem skabe større indsigt og viden blandt de ansatte i kommunen om, hvordan de kommunikerer med mennesker, som har et kognitivt handicap. Det er vigtigt at være opmærksom på at formidle information på forskellige måder og forklare problemstillinger ved at bruge forskellige sansekanaler. Desuden skal man være opmærksom på at kommunikere på en enkel måde, at signalere ro og overblik og udvise tålmodighed.

PSYKISK SYGDOM

Psykisk sygdom kan opstå af flere grunde, herunder af biologiske, psykologiske og sociale årsager.

Mennesker, som har en psykisk sygdom, kan have problemer med at klare sig socialt og praktisk i kortere eller længere perioder og kan derfor få brug for individuel handicapkompensation og behandling. Nogle vil derfor modtage behandling, social støtte, praktisk bistand eller andre former for kompensation for at kunne fungere i hverdagen. Andre lever et hverdagsliv uden kontakt til behandlersystemet og de socialfaglige tilbud.

Individuel handicapkompensation

Det er kommunens opgave at sikre kompensation til mennesker med psykisk sygdom via diverse sociale tilbud og støtteordninger, mens regionerne varetager den sundhedsfaglige behandling såsom medicinering og terapi.

Kompensation til personer med psykisk sygdom kan bl.a. bestå i væresteds- og aktivitetstilbud, botilbud, aktiverings- og arbejdstilbud, omsorgs- rådgivnings- og vejledningstilbud, tilbud om støtte- og kontaktpersonordninger og bostøtteordninger. Kompensation til mennesker med psykisk sygdom kan indgå som en del af behandlingen på lige fod med den biologiske og terapeutiske behandlingsdel.

Mainstreaming

Kommunen har et ansvar for at skabe social og holdningsmæssig tilgængelighed for mennesker med psykisk sygdom. Kommunen bør desuden målrettet arbejde for, at de tilbud, kommunen stiller til rådighed i almindelighed, er åbne over for, at mennesker med psykisk sygdom kan deltage

Generelt bør kommunen være opmærksom på følgende forhold:

Fysisk tilgængelighed

Indtænke psykisk syge borgeres behov i forhold til bygningers indretning og ruminddeling, hvilket skal give god plads og mulighed for tilbagetrækning fra andre. Farver og materialevalg bør skabe genkendelighed og overblik.

Information og formidling

Sørg for at informationer til borgerne også når ud til væresteder, bosteder m.v. for psykisk syge.

En af følgerne af at leve med en psykisk sygdom kan være, at man ikke deltager i sociale og kulturelle aktiviteter i kommunen, men primært holder sig for sig selv. Konsekvensen vil ofte være, at man ikke selv opsøger informationer om kommunens forskellige tilbud og de aktiviteter, der foregår i lokalmiljøet.

Mennesker med psykisk sygdom bør have adgang til information på lige vilkår med andre borgere. Derfor kan kommunen igennem en målrettet informationsstrategi sikre, at informationer når ud til de steder, hvor nogle af de borgere, som har en psykisk sygdom, opholder sig, f.eks. på væresteder, aktivitetssteder, bosteder og via det regionale behandlingssystem for psykisk syge.

Deltagelse og inddragelse

Kommunen bør tage højde for, at borgere med psykisk sygdom så vidt muligt kan deltage i sociale og kulturelle arrangementer. God tilgængelighed handler her om at skabe rummelighed og plads til mennesker, der eventuelt opfører sig lidt anderledes end flertallet. At skabe rummelighed handler om at møde andre mennesker med ligeværd og respekt og acceptere en lidt anderledes adfærd.

Kommunen bør igennem en opsøgende strategi sikre sig, at personer med psykisk sygdom såvel som deres organisation inddrages og høres. Vær derfor opsøgende, og spørg mennesker med psykisk sygdom og deres organisationer til råds.

Inddragelse bør ske både i forhold til de tiltag og initiativer, som direkte er målrettet gruppen af psykisk syge, men også mere generelt, hvor mennesker med psykisk sygdom inddrages som borgere på lige vilkår med andre. Her kan det være relevant, at kommunen udvikler metoder for inddragelse, som imødekommer psykisk syges behov. Som eksempel kan nævnes, at nogle mennesker med psykisk sygdom har behov for en kontaktperson, som støtter dem i at deltage i forskellige aktiviteter.

Social tilgængelighed

Kommunen bør informere om psykisk sygdom til medarbejderne, som møder borgerne ansigt til ansigt, og herigennem skabe større indsigt og forståelse for psykisk sygdom.

Det er afgørende, at de ansatte i kommunen i f.eks. borgerservice, jobcentre, på biblioteker, museer, sports- og fritidsklubber m.v., som møder borgerne ansigt til ansigt, har indsigt i og forståelse for psykisk sygdom og møder mennesker med psykisk sygdom på en fordomsfri og respektfuld måde. Man bør være særligt opmærksom på at være åben, lyttende, tålmodig, rummelig og nærværende.

